

FARKLILIKLARI "ANLAMAK" *

Abdurrahim ÖZMEN **

ÖZ

İnsanlar birbirlerine önemli oranda benzemekle beraber, uzaklık ya da yakınlık durumlarına göre birbirlerinden farklılıklar da göstermektedirler. Yaşanan coğrafya, çevre ve tarihle ilintili olmasına karşın, anatomik özelliklerinden hareket ederek söz konusu bu farklılıklar uzun süre biyolojiye indirgenmiş ve bu farklılıklar kimi grupları "üst", diğer grupları da daha "aşağı" bir yerde konumlandırmıştır. Bu biyolojik indirgemecilik bir yandan kültürel gerçekliği yadsırken, diğer yandan farklı insan grupları arasında çeşitli sorun ve çatışmalara da neden olmuştur. Bu sorun ve çatışmalardan kaçınmanın yolu var olan farklılıkları "anlamak"tan geçmektedir. Farklı etnik/kültürel kimliklerin birlikte var olduğu Mardin ve çevresi bu konuda önemli örnekler sunmaktadır. Bu vesileyle bu çalışma, farklı etno-kültürel insan topluluklarının bir arada yaşamak durumunda olduğu coğrafyalarda neredeyse kaçınılmaz bir durum haline gelmiş olan sorunların üstesinden gelmek için; farklılıklara önyargılarla yaklaşıp dışlamak yerine, söz konusu farklılıkları tanımak için anlamaya çalışmaya odaklanıyor.

Anahtar kelimeler: Farklılık, etno-kültürel sınırlar, etnisite, Mardin, hoşgörü.

ABSTRACT

"Understanding' the Differences"

Apart from being similar to a considerable extent, people also have differences according to being far or close to each other. Despite the fact that those aforesaid differences are related to the geography, environment and history lived, they have been reduced to biology for a long time by taking anatomic characteristics into account and these differences have outclassed some groups while placing some others into a more inferior position. This biological reduction ignores cultural reality on one hand, while, on the other hand, causing some problems and conflicts among different human groups. The way to avoid these problems and conflicts is "understanding" existing differences. Mardin and around, where different ethnic/cultural identities exist together, has important examples for this subject. On this wise, in order to overcome the problems which have been inevitable in geographies where different etno-cultural human groups have to live together, this study focuses on trying to understand the differences for recognizing them instead of approaching them with bias and excluding them.

Key Words: Difference, etno-cultural boundaries, ethnicity, race, tolerance.

* Bu çalışma kısmen 2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etnoloji bilim dalında sunulan henüz yayınlanmamış "Turabdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar" adlı doktora tezimin "Kavramsal Çerçeve" bölümüne dayanmaktadır.

** Yrd. Doç. Dr. Dicle Üniversitesi, Sosyoloji ABD. E-mail: aozmen2003@gmail.com

“Bizi kimlik kabul etmeye zorlamayan bir eşitliği istiyoruz, ama üstünlük/aşağılık biçiminde dejenere olmamış bir farklılığı da istiyoruz”(T. Todorov).

GİRİŞ

Mezopotamya'nın önemli geçiş güzergâhlarından birisi olan Mardin sürekli çok sayıda etnik grubun birlikte yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Kuşkusuz birlikte yaşamak her zaman beraberinde çatışmaları getirmemekte ve birlikte yaşayan topluluklar, eşit ve eşdeğer bir şekilde olmasa da birbirlerini tolere edebilen mekanizmalar geliştirmektedirler. Bununla birlikte, farklılıkların bir arada yaşadığı coğrafyalarda çatışmalar ve sosyo-ekonomik ve politik sorunlar da az değildir. Ne yazık ki uzun süredir farklı etno-dinsel grupların birlikte yaşadığı coğrafyalar, bu grupların kendi aralarında geliştirdikleri “farklılıklarla birlikte yaşama” stratejilerinden daha çok, çatışma ve sorunlarla gündeme gelmekte; genellikle iktidarı ellerinde bulunduran ekonomik ve politik çıkar çevrelerince bu çatışmalar “doğal” bir durummuş gibi sunulmakta ve genellikle bu sorunlar dinsel ve etnik gerekçelerle meşrulaştırılmaktadır. Kültürel haklar bağlamında özgürlük söylemiyle bir kimlik pazarına dönüşen “postmodern” dünyada bu sorunlar azalacağına artmıştır. Oysa bu durum, insanlık tarihinde sürekli var olan bir olgu olmadığı gibi doğal bir durum da değildir. Tersine etnik, dinsel ve kültürel kimlikler gibi bağlamsal ve araçsaldır. Bu nedenle, her farklı yaşam biçiminin aslında başka bir seçenek olduğu şiarıyla bu durumun tersine çevrilmesi de mümkündür. Bu da birlikte yaşayan grupların/bireylerin birbirlerini “anlama”sıyla gerçekleşebilir. Bu çerçevede, gerek Ortadoğu’da gerek Türkiye ve Turabdin özelinde kimlikler arasındaki ilişkileri ve “farklı” olmadan kaynaklı olduğu düşünülen sorunları anlamak için, “farklılıkları anlama” odaklı akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın da bu anlamda kavramsal bir “giriş” özelliğine sahip olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, bu amaçla kaleme alınmış bu makalede “farklılık”, “etnisite”, “etnik kimlik”, “ırk”, “etnik ve kültürel sınırlar” ve “hoşgörü” kavramları üzerinde durulacaktır.

Son bin yılın son çeyreğinde eşitlik adına çok sayıda girişim birey/topluluklar arasındaki eşitsizlikleri giderme anlamında olumlu gelişmelerevesile olmakla birlikte, kimi toplumsal grupların veya kültürel olguların yadsınması/yok sayılması sonucu yeni eşitsizlikler ve sorunlar ortaya çıkmış/çıkılmaktadır. Dolayısıyla günümüzde hala etnik/kültürel, siyasal, cinsel alanda görünür durumda olanlar yanında pek çok “farklı” kişi/grup, olay ve olgu da görünmez kılınıp yok sayılmıştır. Ancak belirli bir grup/oluşum tarafından çeşitli nedenlerle yok sayılan ya da görünmez kılınan grup, oluşum, olay ve olguların kolay kolay ve tamamen yok olmayacakları bilinmektedir. Aksine, yadsınan, yok sayılan, görünmez kılınan bu olay ve olgular hayat bulmak için zamanla çok daha “sorunlu” bir biçimde gün

yüzüne çıkmaktadırlar. Bu nedenle günümüzü daha iyi anlamak için, özellikle siyasal, ekonomik ve kültürel hegemonya aracılığıyla yok sayılmış, “fallarda bile çıkmayan” farklılıkları anlamaya çalışıp görünür kılmak gerekmektedir. Ama farklılıkları anlamak için farklılığın “ne” olduğunu bilmek gerekiyor.

FARK/FARKLILIK

İnsanlar arasındaki farklılıkların ortaya çıkması veya belirli insan gruplarının diğer insan gruplarından biyolojik/kültürel açıdan farklı olduklarının bilincine varmaları konusu ayrı bir inceleme konusu ve dolayısıyla ayrı bir çaba gerektirmektedir. İnsanın bu farklılıklar üzerine kafa yorması ise Aristoteles ile başlar ve günümüze kadar sürmektedir. Bu farklılıklar çeşitli şekillerde adlandırılmakla birlikte, son iki yüzyılda yoğun olarak ırk, ulus, etnik grup, kültür olarak dile getirilip yazılmıştır. İnsan grupları arasındaki en keskin farklılıklar ırk kavramı ile açıklanmaya çalışılmış ama bu konu ikinci dünya savaşından sonra popüleritesini kaybetmiş ve günümüzde bu farklılıklar daha çok “etnisite” kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır (Bkz. Levi-Strauss, 1995; Özbek, 2015).

ETNİSİTE, KÜLTÜR, KİMLİK

“Tanrı her bir halka bir kâse verdi, kilden bir kâse, ve onlar bu kaseden yaşamlarını içtiler... Hepsi paylarına düşen suyu aldılar ama kaseleri farklıydı” (Benedict, 1998; Haris, 1995:10-11).

Farklı zaman ve mekânlarda yaşayan çeşitli insan toplulukları arasındaki farklılıkların nedenlerini mitolojik olarak açıklayan yukarıdaki söylene Antropolog Ruth Benedict tarafından Digger Kızılderililerinden derlenmiştir. Hemen hemen tüm insan gruplarında, bir yandan kendi farklılıklarının “doğru”luğu ve dolayısıyla üstünlüğüne, diğer yandan kendi dışındaki toplumların farklılıklarının nedenlerinin kendilerinden daha aşağı bir konumda bulunmalarına işaret eden ve bu farklılıkların doğallığı ve doğuştanlığını vurgulayan söyüncelere rastlanmaktadır. Yaşam biçimlerinin farklılığının sorun teşkil etmediği ve çatışmalara neden olmadığı durumlarda bu tür söyünceler sadece folklorik öğeler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu tür söyüncelerin söz konusu farklılıkları taşıyan kimi toplumları yönetmek için politika malzemesi olduğu ya da politikaların söyüncelerden beslediği durumlar tehlike arz etmektedir ve bu tehlikenin önüne geçebilmek için de daha çok bilimsel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Her ne kadar, temel uğraş alanı yalnız bu olmasa da, amacı farklılıkları analiz edip yorumlamak olan antropoloji'nin (Levi-Staruss'tan akt. Todorov, 1993:61) ilk yıllarında “öteki”yi incelemesi, farklılıkların sorun olmasına değil, batılıların

öncelikle kendi “kökler”inin peşine düşme serüvenine, daha sonra da sömürge halklarını yönetme (Özbudun –Şafak, 2005:9) uğraşısına dayanmıştır. Bu nedenle antropoloji “sömürge bilimi” olarak nitelendirilmiş ve sömürgeciliğin antropolojinin yayılmasını sağladığı da iddia edilmişti (Schnapper, 2005:478). Ancak antropoloji alanında Franz Boas’tan günümüze, insanlar arasındaki farklılıkların “genetik” veya “tanrısal” değil; insanların yaşadığı çevre koşullarından kaynaklı ve kültürel olduğu konusunda sayısız çalışma yapılmıştır (Bkz. Levi-Staruss, 1995; Bernasconi, 1999; Özbek, 2015).

Kültür insanlarla hayvanlar arasındaki farkla ilgili olduğu kadar, insan toplulukları arasında varolan farklılıklarla da ilgili olduğundan bununla ilişkili etnisite kavramı da genelde insan toplulukları arasındaki farklarla ilgilidir. Topluluklar arasındaki bu farklılıklar kimi zaman dil, kimi zaman din, kimi zaman dış görünüş, kimi zaman geçim biçimidir ve bu liste tarihsel, toplumsal ve siyasal koşullara bağlı olarak uzatılabilir (Eriksen, 2001:29).

Özcü kuramcılara göre etnisite insanın doğuştan ve soy ya da kan yoluyla elde ettiği asli bir özelliği olarak görülmektedir; aynı şekilde, insanın kültürün ‘sahibi’ olduğu, yani ona sahip olarak doğduğu düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında, etnisite düşüncesi öncelikle ve sıklıkla geçmişten gelen kana başvurur, biyolojik soyu ön plana çıkarır ve ardından günümüz kimliklerinin bu soyu izlediğini iddia eder (Baumann, 1999:19-20). Oysa, özellikle sosyal/kültürel antropoloji alanında farklı insan grupları içinde etnisite üzerine yapılan karşılaştırmalı etnografilerin verileri, özcü teoriyi olumsuzlayan sonuçlar ortaya koymaktadır (Bkz. Boyd ve Richerson, 2005; Barth, 2001; Eriksen, 2002). Söz konusu araştırma sonuçlarına göre etnisite, insanın doğuştan sahip olduğu bir ‘ilksel’ özellik değil, süreç içerisinde toplumsal ilişkiler sonucu ‘kurulan’ ve kurgulanan bir özelliktir. Bu nedenle sosyo-ekonomik, siyasal, dinsel ilişkilere bağlı olarak sürekli değişmeye açıktır. Bir başka deyişle etnisite ‘durumsal’, bağlama göre değişebilen ‘kaygan’ bir etiketten ötesi değildir. Aynı şekilde etnik ve kültürel kimlikler de, farklı siyasal, dinsel ve kültürel grupların ‘karşılaşma’larıyla oluşan sosyo-kültürel ilişkiler sonucu, karşılıklı olarak ‘kurulan’ ve ‘kurgulanan’ etiketlerdir. Bu etiket ve damgalanmalar ‘dışlanma’ ve ‘dâhil etme’ süreç ve eylemleriyle belirginleşip sorun haline gelebilmektedirler (Eidhem, 2001:41-62). Bu açıdan bakıldığında kimlik kavramının “bağlamsal” bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Mardin ve çevresi bu anlamda örneklerin görülebileceği bir bölgedir. Kimliklerin bağlamsallığına sadece Mardin ve çevresinden bakıldığında; Süryanilerin Mardin merkezde gündelik hayatlarında Arapça ama Midyat’ın bazı köylerinde Kürtçe konuşmaları, Kürtleşen Ermeni ve Süryaniler önemli örnekler olarak öne çıkmaktadır. Hakeza, dünyanın neredeyse tüm ülkelerinde varlık gösteren Romanlar ya da daha popüler isimlendirmeleriyle

“Çingenelerin” bir kolu olarak değerlendirilen ve daha çok müzik icracısı olan Turabdin’de’ki “Mıtrıp”lar kimliklerin durumsallığına başka ilginç bir örneği oluşturmaktadırlar. Söz konusu bu topluluklar bir yandan farklı bir etno-kültürel “kimlik”in üyeleri olarak anılmakta, diğer yandan Kürt müziğinin önde gelen icracıları olarak çoğu durumda gerek “içerden” gerekse “dışarıdan” Kürt kimliği içinde değerlendirilmektedirler (Bkz. Keskin, 2016).

Dolayısıyla bir etnik gruba üyeliği veya etnik, ulusal ve kültürel kimlikler doğuştan ve biyolojik olarak; yani kan yoluyla kazanılan özellikler değildirler. Aksine, bunların tümü belirli sosyo-ekonomik ve politik süreçlerde kurulan/kurgulanan olgulardır. Yani ‘kan’dan daha çok ‘şarabı’ (Bauman, 1999:57-68) andırmaktadırlar: Bu şarap fazla kullanıldığında ‘sarhoşluğa’, hatta ‘körlüğe’ neden olabilmektedir.

İnsan davranışı ve insanlar arasındaki farklılıklar genetik olarak belirleniyor olsa bile, insanlar arasındaki genetik farklılıklar bildiğimiz kültürel farklılıklara neden olmayacak kadar küçüktür ve insan türleri arasındaki toplam genetik çeşitlilik paylaşmakta olduğumuz gen havuzunun % 4’ünden fazlasını etkilememektedir. Hatta Gribbin (2005)’e göre insan ve ona en yakın ortak atayı paylaşan şempanze arasında genetik farklılık sadece % 1 kadardır. Bu da genetik yapının kültürel farklılıkları belirlemesinden daha çok, farklı çevrelerde yaşayan insan gruplarının kültürel yaşamlarının insanlar arasındaki genetik yapıyı zamanla etkilediğini göstermektedir.

İnsan toplulukları arasındaki farklılıkları açıklamakta kullanılan iki kavram bulunmaktadır: Irk ve etnisite. Gündelik dilde insanlar arasındaki farklılıklar hala “ırk” kavramı ile açıklanmakta ise de “etnisite” kavramı daha açıklayıcıdır. ‘Irk’ teriminin kendisi bir on dokuzuncu yüzyıl kurgusu, ‘etnisite’ ise varsayılan biyolojik anlamı ile, özcü yaklaşımlarla kavrandığında, bunun bir yirminci yüzyıl fotokopisidir. Kişi baştan davranışları ya da duyguları ile doğmaz; aksine, kişinin yaşamını belirleyen şey o kişinin kendine ait olarak benimsediği kültür ya da kültürlere göre yaptıkları ve tutumlarıdır. İşte bu nedenle, etnisite kültürün araç olduğu bir algı ve irade meselesi ya da algı ve iradenin araç olduğu bir kültür meselesidir (Baumann, 1999: 20-21).

Etniklik, sadece bir grubun ötekiler karşısındaki özgül farklılığı değil, aynı zamanda ötekini algılayış ve yargılayış biçimidir. Bu algılayış ve yargılayışın şekillenmesinde iktidar, sosyal eşitsizlik ve çıkar sorunlarının etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. İnsanlar tıpkı farklı durumlarda dilleri, beden dilleri, davranışları ve tarzlarının farklı yönlerini vurguladıkları gibi, etnisitelerinin de özelliklerini vurgularlar ya da inkâr ederler. Bu nedenle, sosyal bilimlerde “kaygan kimlik” ya da “bağlamsal etnisite”den söz edilir. Etnik kimlikler, bu yüzden zaman içinde donmuş etnik kimlik belirlemeleri değildir. Toplumsal iklim

soğudukça, derin dondurucuya girer ve sertleşirler; toplumsal iklim ısındığında ise buzları çözülür ve yeniden biçimlenmek üzere erirler (Baumann, 1999:21). Bu sertleşme ve çözülme durumlarını anlama noktasında önemli bir araç “sınır” kavramıdır.

ETNİK/KÜLTÜREL SINIRLAR

Etnisiteyi anlamak için etnik grupların kendilerini tanımlamakta kullandıkları kültürel kaynakların/sınırlarının doğasına bakmak gerekir. Harrison (1999)’a göre bu kültürel kaynaklar giyim, yaşam, dil, mutfak, müzik, ritüel, dinsel inanışlar, ya da bir grubu diğerlerinden ayırdığı düşünülen sembolik içerikli düşünsel tasarımlardır. Başka bir açıdan baktığımızda etnik sınırlar bir grubun kendi üyeleriyle diğer gruplar tarafından çizilen sınırlardır (Barth, 2001). Bunun aksi olarak kültürel sınırlar, kendini diğerlerinden sembolik uygulamalarda ayırma çabası olarak görülebilir. Böylece etnik kimlik sembolizmi alanında ‘ben’ ve ‘öteki’ arasındaki farklılık grup üyeleri ve diğer gruplar tarafından çizilerek biçim alırlar (Harrison, 1999).

Etnik ve kültürel sınırlar açıkça birbirleriyle yakından ilişkilidir. Kültürel uygulamalar ve anlamların hareketlerine nüfus etkileşimi de eşlik eder. Yani yabancı kültürel uygulamaları ve düşünceleri dışarı atmaya çalışmak, aynı zamanda yabancı insanları da dışarıya atmaya çalışmaktır. Harrison (1999), etnik kimliğin inşasında iki tür kültürel/sınırsal betimleme mekanizmasının işlediğine işaret eder. Bunlardan birisi ‘kimlik kirliliği’ ve diğer ‘kimlik korsanlığı’dır. Her ikisi, Cohen’in (1999) belirttiği politik seferberlik ithaliyle, grubun kültürel sınırlarının tehlikede olduğunu iddia etmekle ortak bir karakter sergilerler. Ancak ikisi arasında temel bir fark da vardır: Birisi, bu sınırların yabancı kültürel formların tecavüzüyle tehlikeye girdiğini söylerken, diğeri yabancı tüketimi veya yerel kültürel formların yanlış bir şekilde kendine mal etmesiyle tehlikede olduğunu iddia eder.

Sınır, tanımı gereği, bir topluluğun nerede başlayıp nerede bittiğine işaret eder. Bu sınır, topluluğun kimliğini barındırır ve toplumsal etkileşimin gerekliliğinden doğar. Sınırlar, toplulukların birbirlerinden ayrı durmalarından ya da ayrı tutulmayı istedikleri kendiliklerle şu ya da bu yol aracılığıyla etkileşime geçmelerinden ötürü çizilir (Barth, 2001; Cohen, 1999). Sınırların bazıları ırksal, dilsel ya da dinsel olabilir ama tüm sınırlar ve herhangi bir sınırın tüm bileşenleri bu denli nesnel biçimde ortaya çıkmaz. Daha çok bu sınırların, kendilerini gözlemleyenlerin zihinlerinde var olduklarını düşünmek olasıdır. Bu durumda sınır, yalnızca sınırın karşı yakalarında yer alanlar tarafından değil, aynı yakada yer alan insanlar tarafından da oldukça farklı terimler çerçevesinde algılanabilir. Bunun yanında sınırlar, belli bir takım amaçlarla ve belli bakımlardan birbirlerinden farklı olmaktan ziyade, birbirlerine benzedikleri düşünülebilecek öğeleri kuşatarak

kapatır; ama sınırlar aynı zamanda farklı olan öğeleri de işaretleyip ayırır (Cohen, 1999:9-10). Donan ve Wilson (2002:18)'a göre, sınırlar aynı zamanda, devlet kurumlarının gücüne direnebilene ve çoğu zaman devletin fiziksel sınırlarını aşan, anlam yaratan ve anlam taşıyan varlıklar ve kültürel görünümünün birer parçasıdır. Bunun yanında sınırların aynı zamanda "farklılıkların" ya da "farklı olma"nın birer kimlik göstergesi olduklarını da belirtmek gerekir.

FARKLILIKLARI "HOŞGÖRMEK"

Farklılıklar söz konusu olunca hoşgörü kavramının sık sık dile getirildiğine çok tanık oluyoruz. Türkiye'de son yıllarda çoğu zaman gündem oluşturan etnik gruplar ve azınlıklar konusu vesilesiyle hoşgörü kavramının gerek iktidar güçleri gerek bu güçleri besleyen akademik çevreler ve medya tarafından çok kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Akçam, 1994). Ancak kullanılan çevrelerce pozitif bir nitelik taşıdığı düşüncesiyle kullanılmasına karşın hoşgörü onu kullanan kesimlere bir "üstünlük" bağışladığından sorunlu bir kavramdır ve irdelenmesi gerekmektedir.

Encyclopedia Britannica'da tolerans, Latince 'tolare', müsaade etmek, katlanmak, göz yummak, dolayısıyla hoşgörmek anlamlarına geldiği ifade edilmekte ve; "başkalarını eylem ve yargılarında serbest bırakma, kendi görüşümüze veya çoğunluğun görüş biçimine aykırı görüşlere sabırla, hem de yan-tutmadan katlanma" olarak tanımlanmaktadır (akt. Akçam, 1994: 31-33). Diğer yandan, Brockhaus'ta, toleransın "özellikle din alanında aykırı kanılara ses çıkarmama" anlamına geldiği yazılmaktadır.

Arapça'da 'tesamüh' ve Türkçe'de 'müsamaha' olarak kullanılan Tolerans kavramı kültürel, dinsel ve siyasal bakımdan bir 'başkalık', katlanma ve hoş görme unsurunu içermektedir diye yazan Akçam (1994:31-32), toleransın, sorunlu bir kavram olduğunu, sadece başka ve farklı olanı hoş görmek, ona hayat hakkı tanımakla sınırlı olmadığını; başka ve farklı olana eşit ve eşdeğer koşullarda bir arada yaşamayı kabul etmeyi de gerektirdiğine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Walzer (1998:68-69) de, birisini hoş görmenin bir güç eylemi olduğunu ve hoş görülmenin de zayıflığın bir kabulü olduğunu, bu nedenle hoşgörünün ötesinde, karşılıklı saygı benzeri bir şeyi amaçlamamız gerektiğine, ancak bunun da çok kolay olmadığına işaret etmektedir.

SONUÇ

Etnik/kültürel kimlik ve sınırlar; bireyler, etnik grupların kendileri, diğer etnik gruplar, toplum veya bunların hepsi tarafından inşa ve yeniden inşa edilir. Soy, kişisel çıkarlar ve daha geniş ekonomik, politik ve sosyal yapılar etnisitenin sosyal inşasının temelini oluştururlar. Dolayısıyla, insan grupları arasındaki farklılıklar doğuştan veya tanrısal olgular değil, insanların yaşadıkları çevre ve yaşam

biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, uzun süre insan gruplarının sınıflandırılmasında kullanılan ve görsel olarak en belirgin olan insanlar arasındaki renk farklılığı bile sadece insan derisinin Güneş ışınlarına verdiği bir tepkiden öte bir şey değildir. Ancak insanlık tarihi boyunca insanlar arasındaki farklılıkların sorun haline getirildiği ya da bazı sorunların nedeni olarak gösterildiği de bilinmektedir. İktidar olgusunun belirmeye başladığı günden beri, iktidarların pekiştirilmesi ve siyasetin idealize ettiği düzenlerin korunması için farklı yaşam koşullarından kaynaklı ve farklı yaşama seçenekleri olan farklılıkların siyalaştırıldığı bilinmektedir (Conolly, 1995:30-31) ve asıl sorun da normal bir olgu olan bu farklılıkların siyalaştırılarak anormal gösterilmeye çalışılması ya da bu farklılıkların kimi insan grupları arasında bir “aşğılık/üstünlük” için referans olarak gösterilmesidir.

Bir kimlik toplumsal olarak kabul edilmiş bir dizi farklılıkla olan ilişkisi yoluyla oluşturulur. Bir kimliğin varlığının sürdürülmesi bazı farklılıkların ötekiliğe, kötülüğe ya da onun yerine geçebilecek birçok şeyden birine dönüştürülmesini gerektirir. Kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür (Conolly, 1995: 92-94).

Etnik anlaşmazlıklar ve çatışmalar kaçınılmaz şeyler değildir ve söz konusu antagonizma ve düşmanlıklar etnik eşitsizlik ve önyargılardan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık sorunsuz ya da en az sorunla bir arada yaşama da bir ütopya değildir. Her grup ötekini en az kendisi gibi ve kendisi kadar görebildiğinde, yani ‘etnik körlükten’ kurtulduğunda bu sorunları geride bırakmak çok daha kolaylaşacaktır. Bunun en önemli yolu da bu tür ilişkilerde siyasal, kültürel gücün kullanılmamasıdır.

Eğer kimlikleri ya da kimlik alanlarını veya kimlik algılarını “doğru” veya “iyi” olarak niteleme eğilimindeyse, bir kimliğin kendini “farklı” olarak var etmesi “başka farklılıkları” kötülemesi ve dışlamasıyla mümkündür. Bu durumda farklılığa hakkını vermek “doğru” bir kimlik vaadini feda etmek, doğru bir kimliğe sahip olmak ise farklılığa haksızlık etmek demektir (Conolly, 1995:96).

Antropologların herhangi bir grup içinde bizzat yaşayarak yaptıkları alan araştırmaları sonucu anlamaya çalışıp yazdıkları etnografiler, insan grupları arasındaki farklılıkların birer “farklı” hayat seçeneği olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle farklılıkları anlamının en önemli yolu toplumlar tarafından yapılmış tercihlerin/seçimlerin diğerleriyle karşılaştırılmayacağı gerçeğinin farkında olmaktır. Ya da karşılaştırmalar yapılırsa dahi, herhangi bir gruba ait olduğu düşünülen kültürel olgu, tutum ve davranışların bir grubu diğerinden daha üstün veya daha aşağıda gösteremeyeceği yine Mardin’den bir iki örnekle açıklanabilir: Süryanilerin sahiplendiği kelimelerin çoğunun Kürtçe ve Mardin Arapçasında da kullanılması, aynı şekilde Kürtlerin sahiplendiği kelimelerin Süryanicede

kullanılması; doğaya ve mevsimlere dair ortak kutlamalar; Süryanilerin Turabdin'deki en önemli kutsal mekânı olan Mor Gabriel Manastırı'nın çok sayıda Müslüman halk tarafından şifa ve kimi dileklerin gerçekleşmesi amacıyla ziyaret edilmesi vb. gibi pratikler bir kültürel ortaklıkla birlikte "kültürel melezliğe" ve dolayısıyla farklılıkları anlamının önemine de işaret etmektedir.

Dolayısıyla ve sonuç olarak şunu ifade edebiliriz ki, Alain Touraine'nin (2002:13) belirttiği gibi "ancak kimliğimizi yitirdiğimizde birlikte yaşayabiliyoruz" değil, kimliğimizi başkasının kimliğiyle ya da başkasının kimliğini kendi kimliklerimizle "eşdeğer" bulduğumuzda birlikte yaşayabiliriz. Başkasının farklılıklarını "anlamak" kendi farklılığımızdan vazgeçmekten değil, farklılığımızın "üstünlük iddiası"ndan vazgeçmekten geçer.

KAYNAKÇA

- Akçam, Taner (1994) *İslam'da Hoşgörü ve Sınırları*, Ankara: Başak Yayınları.
- Asad, Talal (Der.), (2008) *Antropoloji ve Sömürgecilik* (çev. A. Karınca), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Barth, Fredrik (2001) "Giriş", Fredrik Barth (ed.), *Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu* içinde., (Çev. A. Kaya-S. Gürkan). İstanbul: Bağlam, s. 11-40.
- Baumann, Gerd (1999), *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*, New York – London: Routledge.
- Benedict, Ruth (1998) *Kültür Örüntüleri* (Çev. Mustafa Topal), Ankara: Öteki Yayınevi.
- Bernasconi, Robert (1999) *İrk Kavramını Kim İcat Etti?*, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Boyd, Robert – Peter J. Richerson (2005) *The Origin and Evolution of Cultures*, Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, Anthony P. (ed.) (2000) *Signifying Identities: Anthropological Perspectives on Boundaries and Contested Values*. London: Routledge.
- Connolly, William E., 1995, *Kimlik ve Farklılık* (çev. F. Lekeşizalın), İstanbul: Ayrıntı.
- Donan, Hastings, Thomas M. Wilson (2002) *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları* (çev. Zeki Yaş). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Eidhem, Harald (2001) "Toplumsal Bir Damga Olarak Etnik Kimlik", Fredrik Barth (ed.), *Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu* içinde, (Çev. A. Kaya-S. Gürkan). İstanbul: Bağlam, s. 41-62.
- Eriksen, Thomas Hylland (2001) *Kültür Terörizmi: Kültürel Arınma Düşüncesi Üzerine Bir Deneme*, (Çev. A. Önder Otçu). İstanbul: Avesta.

- Eriksen, Thomas Hylland (2002) *Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış*, İstanbul: Avesta.
- Gribbin, Mary ve John (2005) *İnsan Olmak*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Haris, Marvin (1995) *İnekler, Domuzlar, Savaşlar ve Cadılar: Kültür Bilmeceleeri* (Çev. M. Fatih Gümüş), Ankara: İmge Kitabevi.
- Harrison, Simon (1999) "Cultural Boundaries", *Anthropology Today*, no. 15(5), s.10-14.
- Keskin, Necat (2016) *Müzik, Anlatı, Kimlik: Tur-Abdin'de Bir Anlatım Biçimi Olarak Mitriplik*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Levi-Strauss, Claude (1995) *İrk, Tarih ve Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Özbek, Metin (2015) *İrklara Veda: Yaşasın Biyolojik ve Kültürel Çeşitlilik*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Özbudun, Sibel – Balkı Şafak (2005) *Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özmen, Abdurrahim (2006), *Turabdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Schnapper, Dominique (2005) *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki* (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Supiot, Alain (2008) *Homo Juridicus* (çev. B.A. Ünal), Ankara: Dost kitabevi Yayınları.
- Todorov, Tzvetan (1998) *On Human Diversity: Natinalism, Racism, and Exoticism in French Thought*, Harvard University Pres.
- Touraine, Alain (2002) *Eşitlik ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?* (2. bsk.), (çev. O. Kural), İstanbul: YKY.
- Walzer, Michael (1998) *Hoşgörü Üzerine*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.